

Arşiv

Bu bölümde, Türkiye’de sinemanın tarihine ilişkin arşiv raflarından çıkardığımız dört yazı yer alıyor. Arşiv belgelerinden üçünü Türkiye’de sinemaya dair yazılmış öncü tarihçe denemeleri oluşturuyor. İlk tarihçe 1933 yılına ait ve Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı Eugene M. Hinkle tarafından ABD Dışişleri Bakanlığı’na sunulmuş. 1930’larda Türkiye’de sinemanın durumuna dair kapsamlı bir portre sunan bu çalışmanın bazı bölümlerinin Türkçe çevirisine yer verdik. Bu çalışma ve özeti niteliğindeki Hilmi Malik Evrenol’un *Türkiye’de Sinema ve Tesirleri* kitabıyla ilgili bir değerlendirmeyi Kitabiyat sayfalarımızda bulacaksınız. İkinci belgemiz, sinema tarihlerinde sıkça referans verilen Rakım Çalapala’nın “Türkiye’de Filmcilik” başlıklı çalışması. Yerli Film Yapanlar Cemiyeti’nin *Filmlerimiz* adını taşıyan kitapçığında (kitapçığın içinde yayın tarihi bulunmamakla birlikte içindeki ilanlar, bize Cemiyet’in kurulduğu 1947’de değil 1948’de yayınlanmış olabileceğini düşündürüyor) yer alan bu yazı, çoğu zaman belirtilmese de, Türkiye’de sinema konusunda yazılan pek çok çalışmaya kaynaklık etmiş. Bu iki yazıyı izleyen bir diğer tarihçe ise, Nurullah Tilgen’e ait. Yazar, 1953’de *Yıldız* dergisinde yayınlandığı “Türk Filmciliği Dünden Bugüne” adlı çalışmasını, genişleterek 1956’da *Yeni Yıldız* dergisinde “Bugüne Kadar Türk Filmciliği” başlıklı yazı dizisini yayımlar. Düzensiz aralıklarla yayınlandığı için ulaşılmaması güç olan bu yazı dizisi, ilk kez toplu olarak okurun karşısına çıkıyor.

Sinemanın başlangıç yıllarına ilişkin araştırmaların sınırlı oluşu nedeniyle, özellikle Çalapala ve Tilgen’e ait tarihçeler uzun yıllar araştırmacıların temel başvuru kaynağı oldu. Bu yazıların bir arada basımının, aralarında kurdukları diyalogun daha iyi anlaşılması ve tekrarlanan bazı yanlış bilgilerin düzeltilmesi açısından yararlı olacağını düşünüyoruz. İşte kısa bir örnek:

1902’de İstanbul’a daha modern bir makineye sahip bir Fransız geldi, ancak Sultan’ın emri nedeniyle bu aletin yurda girişine gümrük tarafından izin verilmedi. İstanbul’daki Fransız

Büyükelçisi Cambon, o tarihlerde geçerli olan kapitülasyonlar sayesinde, aletin ülkeye girişini sağladı. Söz konusu Fransız kısa filmlerini Theatre des Variete ismini taşıyan Fransız Tiyatrosu'nda gösterdi (Hinkle)

Bir sene sonra, yani 1902'de Cambon isminde bir Fransız daha modern bir makine ile İstanbul'a gelmiş ve müşkülâtlâ makinasını ve filmlerini İstanbul gümrüğünden kurtararak resmimlerini Theatre des Variete ismini taşıyan Fransız Tiyatrosu'nda göstermeye başlamış. ... (Malik Evrenol)

Ertesi yıl (1897) Cambon adında bir Fransız elinde Weinberg'in Pathé markalı makinesinden daha mükemmel bir makine ile memlekete gelmiş ve bugünkü Şenses Tiyatrosu'nun bulunduğu Varieté Tiyatrosu'nda filmler göstermeğe başlamış ve daha fazla rağbet görmüştür. (Tilgen)

Burada kastedilen gümrük olayı büyük olasılıkla *Cinématographe*'ı tanıtmak için 1896'da İstanbul'a gelen Lumière çalışanlarından Louis Janin'in başından geçenler (Bu konuda ayrıntılı bilgi için Mustafa Özen dosyamızda yer alan yazısına ve Ali Özuyar'ın *Devlet-i Aliyye'de Sinema*, Ankara: De Ki Basım Yayın, 2007 çalışmalarına bakılabilir). Ancak, İstanbul'daki gösterimleri düzenleyen kişi, Çalapala'nın doğru biçimde saptadığı gibi ressam Henri Delavallée'dir (Mustafa Özen, "Hareketli resimler' İstanbul'da, 1896-1908", *Kebikeç* 27: 183-189).

Arşiv bölümündeki son yazı ise, Nusret Kemal imzalı bir film eleştirisi. Muhsin Ertuğrul *Söz Bir Allah Bir* (1933) filmi ele alan bu eleştiri ise, gerek dönemin popüler filmlerine ilişkin yaygın bakış açısını temsil etmesi gerekse film eleştiri geleneğinin başlangıcı açısından önemli bir örnek.

Bu yazıların tıpkıbasımına yer verirken, yalnızca saptayabildiğimiz dizgi ve yazım yanlışlarını düzeltmekle yetindik. Birliktelik sağlamak açısından film adlarını italik olarak vurguladık.

Ahmet GÜRATA